

Det är givetvis förenat med vissa svårigheter att försöka fastställa vem som har ristat U 837. Runformer, huggningsteknik o. a. tyda emellertid på att ristaren har varit den *Æskill*, som bl. a. har ristat den berömda Svinnegarns-stenen (U 778).

Det måste sägas vara mycket beklagligt, att icke ett längre parti har bevarats av den nyfunna runstenen vid Alsta.

838. Ryda kungsgård, Nysätra sn.

Pl. 130, 131.

Litteratur: L 749, D 1:116. J. Bureus, Fa 6 s. 118 n:r 50 (Cohl), s. 221 n:r 270 (Rhezelius), Fa 5 n:r 278, Fa 1 s. 63; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 109; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 84; O. Verelius, Hervarar saga (1672), s. 108; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliæ 1717 (feltryck 1617), s. 98 ff.; J. G. Liljegren, Run-Lära (1832), s. 81; C. C. Rafn, Runeindskrift i Piræus (1856), s. 168 f.; S. Grundtvig, Oldnordisk Litteraturhistorie (i: Historisk Tidsskrift, Tredie Række, V), s. 602; R. Dybeck, Reseberättelse för år 1858, 1860 och 1862 (ATA); O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 38; UFT h. 1 (1871), s. 62; S. Bugge och E. Brate, Runverser (ATS 10), s. 142 f.; O. von Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 15, 61; A. Karlén, Fornminnesinventering i Nysätra socken år 1927 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA); G. Olson, Rapport den 20/12 1946 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning i Fa 10:1, teckning i Fl 2 n:r 65; J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta); Dybeck, teckning (D 1:116); A. Wætter, teckning (ATA).

Fig. 303. U 838. Ryda kungsgård, Nysätra sn. Efter teckning av Rhezelius i Fa 10:1.

Runstenen står i kanten av en åker, 100 m. SÖ om Ryda kungsgård, 2 m. S om landsvägen Nysätra k:a—Torstuna k:a. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping».

Enligt Cohl (i Fa 6) fanns stenen »Ther sammastädz [= Ryda] wedh byn i giärdet». Rhezelius i Fa 6: »Nysätra Sochn och Ryda gärde»; i Fa 10:1: »J Ryda Giärdet.» — I *Ransakningarna* 1667—84 meddelas: »Uppå Ryda gårdz ägor, finnes 2. Runesteenar.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Ryda gärde Nysätra Sochn» (L 749: »Ryda gärde»). — I reseberättelsen för år 1858 skriver Dybeck: »En så vidt jag vet hittills icke afritad runristning å en stor sten, liggande i ett dike vid Ryda i Nysätra socken, sysselsatte mig länge». Att uppgiften åsyftar U 838 framgår redan av berättelsen för år 1860: »Häradets märkvärdigaste runsten, Liljegr. 749, ligger högst olämpligt vid ett åkerdike på en sumpig plats. Der kan han icke resas, utan om sådant skall ske, måste han föras till sluttningen af den höjd, som är på andra sidan om vägen, och kostnaden derför skulle uppgå till 30 Rd Riksmünt.» Två år senare kan Dybeck meddela (i reseberättelsen för år 1862): »Den märkvärdige och länge omtvistade Nysätrastenen är under sistlidne höst flyttad från sin förra olämpliga plats, samt rest på en högländ backe.» *Sverikes runurkunder*: »Stenen som länge legat å ett sankt ställe i närheten af och öster om Ryda, på södra sidan om den ofvannämnde vägen, är innevarande år flyttad öfver vägen och rest å en högre plats derinvid.» I en not tillägger Dybeck: »Genom herr Abrahamséns berömliga försorg.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping» omtalas, att »en särdeles stor och prydlig» runsten finnes »söder invid vägen öster om Ryda». — Enligt A. Karlén (1927) stod stenen, svagt lutande,

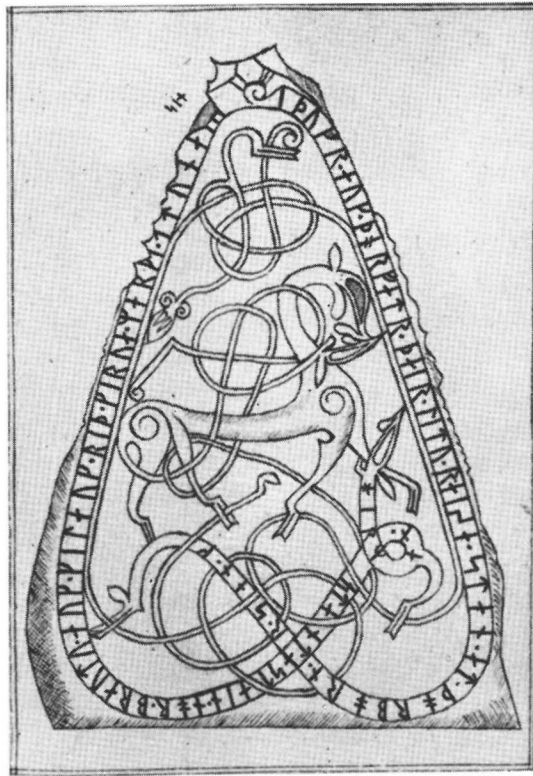

Fig. 304. U 838. Ryda Kungsgård, Nysätra sn. Efter teckning av Rhezelius i F12.

»100 m. SÖ gården, i södra landsvägsdiket.» Vid runinskriftsinventeringen år 1941 lutade stenen bakåt och hade sjunkit. Genom Riksantikvarieämbetets försorg restes och höjdes stenen år 1946.

Grå granit. Höjd 2,60 m., bredd (nedtill) 1,93 m. Ytan är knotttrig, men ristningen är djup och tydlig.

Inskrift:

pufr · auk · þorfaþr · þair · litu · raisa · stan · at · þorborn · faþur · sen · kopa ·
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
 · hir maa · stanta · stain · ner · brautu · auk · kilauk · riþ · kirua · merki · -- þoa --- sen :
 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110

Þolfr(?) ok Þorfastr þæir letu ræisa stæin at Þorbiorn, faður sinn goðan.

*Her mun standa
 stæinn nær brautu*

ok Gillaug reð gærva mærki at boanda sinn.

»Tolv(?) och Torfast de läto resa stenen efter Torbjörn, sin gode fader.

Här skall stånda
 stenen vid vägen.

Och Gillög lät göra minnesmärket efter sin man.»

Till läsningen: Mellan 12 a och 13 t finnes ingen runa. 20 i är ej stunget. I 43 þ är hst skadad på mitten genom flagring. Övre delen av bst i 44 u är borta genom flagring. 47 e är

tydligt stunget. I 49 **k** finnes mellan hst och bst en fördjupning, som icke verkar huggen. 55 **i** är ej stunget. Sk saknas efter 56 **r**. 59 **a**, som står där slingan svänger, är felristat för **n**. 72 **e** är tydligt stunget. 82 **k** har förlorat toppen. I 83 **k** har av bst endast ett kort stycke bevarats. 89 **r** har förlorat toppen. 93 **i** har i huvudstavens vänstra kant, något under mitten, en rund, grund fördjupning; runan skulle därför kanske kunna uppfattas som **e**. 98 **e** är tydligt stunget. Av runorna 102 och 103 [**at**] återstå endast nedre delarna av hst. Av 104 **b** och 105 **o** är endast nedre hälften bevarad. Runorna 107—109 ha, så när som på korta stycken av hst vid nedre ramlinjen, gått förlorade i kantskadan. Sk efter 109 är säkert. 111 **e** är tydligt stunget. — Cohl (i F a 6): **hirman · stanta · stain · nar · brautu · auk · kilauk · rip · kirua · merki · mi · · · · · sin : pufr · auk · þorfatr · þair · litu · raisa · stan · at · þorbörn · faþur · sin · kopa · —** Rhezelius (i F a 6): **hirman · stanta · stain · nor · brautu · auk · kilauk · rip · kirua · merki · a¹t · una · · · · sin pufr · o. s. v.** Runföljden 1—53 överensstämmer med Cohls läsning. — Hadorph och Leitz: 47 **i**, 53 **h**. Sk saknas efter **r**. 53 och efter 65 **a**. Runorna 102 och 103 läsas **at**; runföljden 104—112 **þoe · · · sin : —** Dybeck: Sk saknas efter 31 **n**. Sk både efter 53 **n** och före 54 **h**; sk utelämnas efter 59 **a**. Runföljden 102—109 läses **at · · q · · · ·**; runan 104 tecknas som ett upp och nedvänt **k** (**h**). 111 **e**.

Inskriften tolkas av Verelius på följande sätt: »Stet hic lapis ad viam, quem pictura inscribi fecit Kilauga, amasio suo. Thuferus & Thorfastus Thorberno patri suo optimo lapidem posuerunt.»

I *Run-Lära* (1832) anför Liljegren inskriften som exempel på en strof »med 8 rader i wisan». Tolkningen lyder:

»Thufwe och Thorwald,
The läto resa
sten åt Thorbjörn
fader sin godan;
här månd stånda
Sten nära vägen
och Kilög gjorde märke
åt Kära mannen sin.»

I *Run-Urkunder* (1833) sättes också hela inskriften som en strof. C. C. Rafns uppfattning av inskriften överensstämmer på denna punkt med Liljegrens. Rafns tolkning lyder:

pufr auk þorfastr	»Thuf og Thorfast
þeir lētu reisa	Stenen lode reise
stein at þorbjörn	efter Thorbjörn
faþur sinn góþan;	deras gode Fader;
hær mun standa	her skal stande
steinn nær brautu,	Stenen nær Veien,
auk Gérlaug røþ gerva	og Geirlaug lod Mindet
marki at guma sinn.	efter sin Mand gjöre.»

Samma uppfattning, att hela inskriften är på vers, hysa Dybeck och C. Säve. Den senares tolkning (i *UFT*) lyder: »Thuf och Thorfast / de läto resa / sten efter Thorbjörn, / sin fader gode. / Här skall stånda / sten när vägen! / och Gulög lät göra / märket efter . . . sin. / »

Som redan Brate har påpekat (i *Runverser*), saknas emellertid alliteration i det andra »versparet», och det enda som säkert kan sägas vara vers är runföljden 44—79 **hir maa · stanta · stain · ner · brautu**.

¹ Ändrat från **m**.

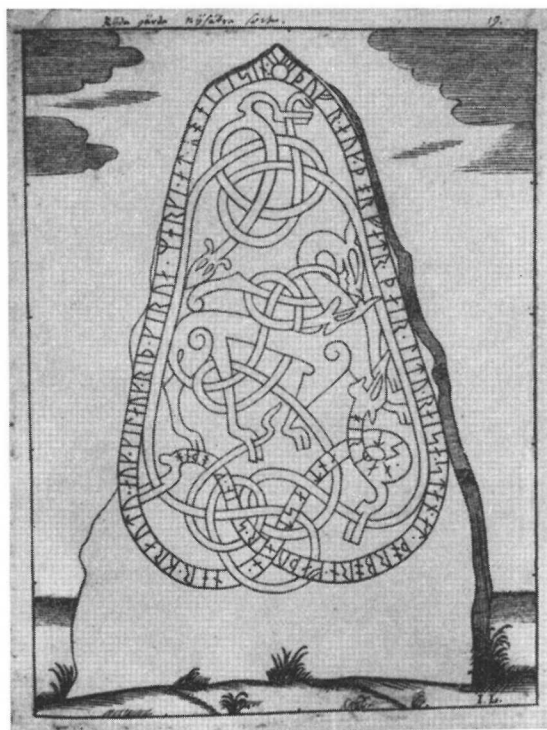

Fig. 305. U 838. Ryda kungsgård, Nysätra sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta.

Den närmaste parallellen till detta uttryck finner man på Sö 34, vilken börjar: **styrlaugr · auk · hulmbr · staina · raistu · at · brypr · sina · brautu · nesta**

*Styrlaugr ok Holmbr
stæina ræistu
at brøðr sina
brautu næsta ...*

Även på U 729 finnes ett liknande verspar: **hier mn · stanta · stan · mipli · bua**

*Hier mun standa
stæinn miðli byia ...*

Om andra motsvarigheter se U 707.

I inskriftens båda första namn torde man böra räkna med onøjaktiga skrivningar: **pufr** för **pulfr** och **porfastr** för **porfastr**. Om namnet *Polf* (*Pulfr*), som är en sammandragen form av *Porulfr*, se Sö 328. Om *Porfastr*, som är belagt ett dussintal gånger i svenska runinskrifter, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Även *Porbiorn* är ett vanligt namn.

Om man räknar med att **pufr** är felristning för **pulfr**, d. v. s. en sammandragning av *Porulfr*, ha inskriftens tre mansnamn börjat på *Por*: *Porulfr*, *Porfastr* och *Porbiorn*.

Gillaug är ett i uppländska runinskrifter mycket vanligt kvinnonamn.

Att de två raderna i fornyrdislagen ha inskjutits beror troligen icke endast på en poetisk ingivelse hos ristaren. De båda raderna torde ha uppgiften att omtala, att söner och hustrun också hade låtit bygga väg. »Vi ha här sålunda att göra med den art af vårdar, som af en af

dem själfva betecknas som *brötarkuml*, vägvårdar» (*Upplands runstenar*, s. 15). På den andra Rydstenen (U 839) omtalas ett brobygge.

I *Svenska runristare* (1925) gör Brate intet försök att hänföra U 838 till en bestämd ristare. Detta är överraskande, eftersom det i detta fall knappast kan råda någon tvekan om att ristningen har utförts av Balle; jfr v. Friesen, *Upplands runstenar*, s. 61. U 838 ger ytterligare ett exempel på Balles vana att i prosan inskjuta ett verspar. Slutligen kan påpekas, att den växlande skrivningen **stan** (28—31) och **stain** (66—70) förekommer i ett par av Balle signerade ristningar, t. ex. U 729 och 829.

839. Ryda kungsgård, Nysätra sn.

Pl. 133, 134.

Litteratur: L 750, D 1:115. J. Bureus, Fa 6 s. 118 n:r 40 (Cohl), s. 221 n:r 271 (Rhezilius), Fa 5 n:r 279, Fa 1 s. 63; J. Rhezilius, Fa 10: 1 n:r 110; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 83; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 100 och 101; R. Dybeck, Reseberättelse för år 1862 (ATA); O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 38; UFT h. 1 (1871), s. 62; A. Karlén, Fornminnesinventering i Nysätra socken år 1927 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA); G. Olson, Rapport den 20/12 1946 (ATA); A. Wætter, teckning (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezilius, teckning i Fa 10: 1, teckning i F 12 n:r 63; J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta); Dybeck, teckning (D 1:115).

Runstenen står i kanten av en åker, omkring 700 m. ÖSÖ om Ryda kungsgård, 18 m. N om landsvägen Nysätra k:a—Torstuna k:a, 16 m. S om ingången till en »festplats». Stenens

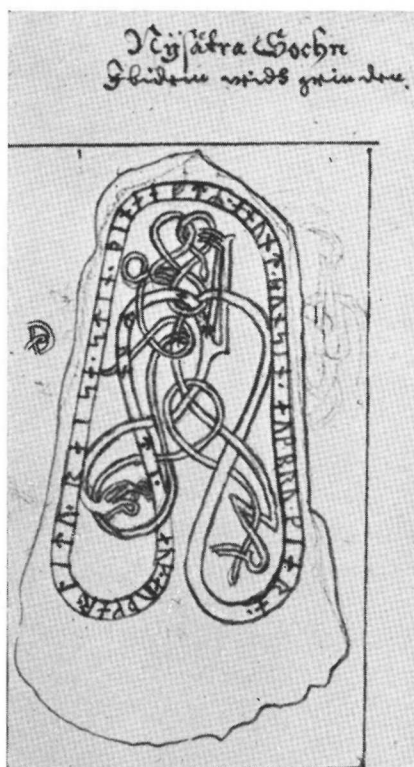

Fig. 306. U 839. Ryda kungsgård, Nysätra sn.
Efter teckning av Rhezilius i Fa 10: 1.

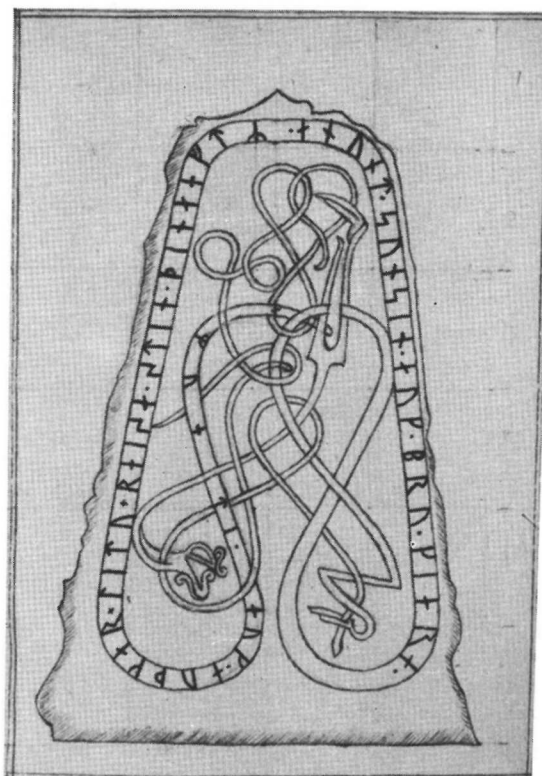

Fig. 307. U 839. Ryda kungsgård, Nysätra sn. Efter
teckning av Rhezilius i F 12.